قوربانی و قوربانیدان لە کۆمەڵگەی کوردیدا.. عومەر عادل عەبدوڵا

ڕۆمانی "(ژنێک بەسەر مەنارەوە)ی شەرزاد حەسەن بە نموونە"

ناونیشانی توێژینەوەکە:

ئەگەر ورد ببینەوە لە کارەکتەرەکانی ناو ڕۆمانی(ژنێک بەسەر مەنارەوە) ئەوە دەبینین هەموو کارەکتەرەکان ڕۆڵی قوربانی دەگێڕن بۆیە بە باشمان زانیوە"قوربانی و قوربانیدان لە کۆمەڵگەی کوردیدا، ڕۆمانی (ژنێک بەسەر مەنارەوە)ی شەرزاد حەسەن بە نموونە" وەکو ناونیشانی توێژینەوەکە هەڵبژێرین

ئامانجی توێژینەوەکە:

ئامانجی ئەمە لەم توێژینەوەدا، باسکردنی ئەو کارەکتەرانەیە، کە ڕۆماننووس وەکو قوربانی لە ناو ڕۆمانەکەیدا بەرجەستەیی کردووە، چونکە هەموو کارەکتەرەکانی ناو ئەم ڕۆمانە قوربانین.

پێکهاتەی توێژینەوەکە:

لە سەرەتادا چەمکی کارەکتەرمان ڕوون کردۆتەوە و پاش پێناسەی کارەکتەرەکانمان کردووە. بۆ زیاتر شارەزابوونی خوێنەر کورتەیەک لە ڕۆمانەکەمان باس کردووە، لە کۆتایدا باسمان لەو کارەکتەرانە کردووە، ڕۆڵی قوربانییان گێڕاوە لە ناو ڕۆمانەکەدا.

سنووری توێژینەوەکە:

سنووری توێژینەوەکە، لە نێوان وێژەوانی و کۆمەڵایەتی دایە، چونکە ڕۆماننووس باس لەو تاکانە دەکات، کە لە ناو کۆمەڵگەی کوردییدا بوونەتە قوربانی دەستی ئەو ژینگەی کە تێدا ناچار کراون.

گرنگی توێژینەوەکە:

ئەم توێژینەوە، تەنها دەرخستن و دیاریکردنی قوربانی نییە لە ناو پانتایی ڕۆمانەکدا،
بەڵکو جگە لەوە توێژینەوە بێت لەسەر ڕۆمانێک، بۆ خۆی وەستانێکە

لەسەر دیاردەیەکەی دیار و درککپێکراو لە کۆمەڵگەی کوردییدا، کە ئەوەیش قوربانی بوونی تاکەکانی کۆمەڵگەیە

پێشەکی:

(شەھرزاد حەسەن) یەکێکە لەو نووسەر و ڕووناکبیرانەی، بیرۆکە و نووسین و کەڵە و دانیشتەکانی شایەنی تێڕامانن. ئەم نووسەرە، یەکێکە لە دیارترین ئەو نووسەرانەی کە داکۆکی لە مافەکانی منداڵان و ژن و خوێندکاران کردووە، ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ بەرھەمەکانی، ئەم تەمی گومانە لە ئاسۆی بینینماندا دەڕەوێتەوە. لەم ڕۆمانەشدا، ڕۆماننووس ئەرکە سەرەکییەکانی خۆی لە یاد نەکردووە و وەک ھەمیشە ژنی لە نێو ڕۆمانەکەیدا وەکو قوربانییەک وێنا کردووە. لەگەڵ ئەوەشدا پێنووسی ڕەخنەگرتنی بەکار بووە بەرانبەر دەسەڵات و ھەموو ئەوانەی پشکییان ھەیە لە تێکدانی کۆمەڵگەی کوردیدا و شێواندنی لایەنە جوان و بەھادارەکانی. لەگەڵ ھەموو ئەمانەدا، خەمخۆری ڕۆماننووس بە تاکەکانی کۆمەڵگەی کوردی و ھەستکردن بە قوربانی بوونی ھەندێک لە تاکەکان، پاڵنەرێکی گرنگ بووە بۆ نووسینەوەی ئەم ڕۆمانە.

زاراوە و چەمکی کارەکتەر:

“کەسێتی ھاوتای وشەی (Kharassein)ئینگلیزییە”(رضا براھني،١٣٦٢:٢٥٠) بەشێوەییەکی دیار نووسەران و ڕەخنەگرانی فارس، زۆرجار زاراوەی (شخصيت) بەکاردەھێن، کە بەرانبەر بە زاراوەی(شخصية) خۆی دەنوێنێت، لە زمانی عەرەبیدا. ھەروەھا لە زمانی کوردیدا جگە لە کارەکتەر (کەسایەتی،کەسێتی) پێدەوترێت، بەڵام ئەوەی زیاتر پای خوێنەران ئاشنا و دیار بێت، وشە خواستراوەکەیە.

”کارەکتەر ڕەگەزێکی دیار و گرنگ و پڕ بایەخی نێو دەقی ڕۆمانە. بۆیە ڕەخنەگران و نووسەرانی ڕۆمان بەجدی ئاوڕیان لەم سوژەیە داوەتەوە لە پاڵ ڕەگەزەکاتری ڕۆماندا”(ھەردی حەسەن مەولود، عماد شوکور،٢٠٢١:٣٧) بەگومان ڕەگەزەکانی تری ڕۆمان بریتیین لە: شوێن و کات و ڕووداو و گێڕانەوە و …، کە ھەموویان پێکەوە کۆشکی ڕۆمان بنیاد دەنێن. ھەر ئەوە نییە، کە کارەکتەر لە ڕۆماندا گرنگ خۆی ھەبێت، بەڵکو”یەکێکە لە پایە گرنگەکانی چیرۆک و چیرۆکنووسین، ھەر لەبەر ئەم ھۆکارەش ڕەخنەگران و شارەزایانی بواری چیرۆک، کارەکتەر وەک یەکێک لە گرنگترین توخمەکانی چیرۆک دادەنێن گرنگییەکی

تایبەتی هەیە"(مهسا کمارج،میثم مهاجر، ١٣٩٢:٦٢)

کارەکتەر بنچینەی هەموو گێڕانەوەیەکی وێژەئامێزە و بە یەکێک لە توخمە سەرەکییەکان دادەنرێت لە نووسینەوەی ڕۆماندا. واتا نەبوونی کارەکتەر لە ڕۆمان کێشەیەکی گەورەیە و ئەو دەقە وێژەیە دەخاتە بەردەم پرسیارێکی پڕ گفتوگۆ و ڕەخنەییەوە. چونکە هەر لە ڕێی کارکتەرەوە گفتوگۆ لە نێو ڕۆمانەکاندا دروست دەبن و پانتای و سنووری دەقە پڕیتا پڕیتا بەرفراوان دەکەن، تەنانەت زۆرێک لە ڕۆماننووسان پەنا دەبەنە بەر کارەکتەرەکان لە گێڕانەوەی ڕووداوەکاندا و پاش لە ڕێگەی زمانێکی وێژەیی بەرزەوە دادیدەڕێژن.

"بوونی کارەکتەر لە ڕۆماندا بەندە بەو وشە و ڕستانەی ڕۆماننووس لە چوارچێوەی ڕۆمانەکەدا دەردەبڕێت، چونکە بوونەوەرێکی ئافرێنراوی سەر کاغەزە، ژیانیشی بەندە بەو تێکستەی تێدا بەرهەم هاتووە چونکە لە دەرەوەی تێکستدا بوونی نییە"(عەونی ئەمین عومەر، ٢٠١٥:١٣)واتا نووسەر دروستکەری کارەکتەری ناو ڕۆمانەکەیە و بە کۆتایی هاتنی ڕۆمانەکە، کۆتایی بە ژیانی کارەکتەرەکە دەهێنێت.

دەستنیشانکردنی کارەکتەر پەیوەندی بەو ئەزموونەوە هەیە، ڕۆماننووس لەگەڵ ئەو ڕووداوەکانی ژیانی خۆی و ئەو ڕووداوانەوە هەیە."هەر کاتێک نووسەر کارەکتەرێک هەڵدەبژێرێت یان دروستی دەکات لە سەرەتاوە لەگەڵ ئەو بیرەکانە دەگونجێنێ کە لە هزری خۆیدان و لە ڕێگەی دەقەوە دەریاندەبڕێ، ئەو هزرانەش لە ڕێگەی قسەکردنی ڕاستەوخۆ دەردەبڕێن یان لە ڕێگەی ئەو هەڵسوکەوت و کردارانەی لە دەقەدا دەدەن و لە ڕێگەی ئەو ئەنجامانەی کە لە کۆتایی دەقەکەدا پێی دەگەن"(سەنگەر قادر،١٧٣؛٢٠٠٩)لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا، دەبێت نووسەر زۆر وردبین بێت، لە هەڵبژاردنی تایبەتمەندی کلتووری و نەتەوەیی و کۆمەڵایەتییەکانی کارەکتەرەکان، بە نموونە کە چێرۆکێک بە تام و چێژی کلتوور و نەریتی کوردەواری دەگێڕێتەوە، نابێت کارەکتەرەکان هەڵگری بەها و نەریتی کۆمەڵگەیەکی تر بن.

داڕشتنی کارەکتەر بە دوو شێوەیە، یەکەمییان دەکرێت خەیاڵی بێت و بەرهەمی بیرەکە و خەیاڵەکانی خودی نووسەر بێت، بۆیە لێرەدا دەکرێت کارەکتەرەکان نامرۆڤبن وەکو ئاژەڵ و جنۆکە و بوونەوەری نادیار، یان ئەو نامرۆڤانە خواستراوی مرۆڤێکی دیاریکراوی ڕۆژانەبن و نووسەر بەهۆی کۆمەڵێک هۆکارەوە نەتوانێت لە ڕێگەی مرۆڤەوە بەرجەستەییان بکات، بەڵکو بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ ئاماژەیان پێبدات. دووەمییان دەکرێت کارەکتەرێکی ڕاستی بێت و

ژیانی ڕۆژانەدا بوونی هەبێت. هەرچەندە کارەکتەرەکە لە ڕاستییەوە وەرگیرا بێت و پەیوەندی بە واقیعەوە هەبێت، ئەوە نووسەر دەتوانێت بە پێی ئارەزووی خۆی دەستکاری لە کەسایەتییان بکات و هەندێک تایبەتمەندییان لێ زیاد و کەم بکات.

کارەکتەر ڕۆڵ و پێگەی خۆی هەیە لە نێوان ڕۆماندا و" کەسایەتی بە گوێرەی کات و شوێن دەگۆڕێت، ڕۆڵیش دەبینیت لە دروستکردنی شوێن، چونکە شوێن بوونی نابێت، ئەگەر کەسایەتی بوونی نەبێت، لەبەر ئەوەی تەواوکەری یەکترن، هەروەها ڕووداویش لە ئەنجامی ئەو کارەی کەسایەتی ڕۆڵی تێدا دەبینێت و دروستی دەکات"(سنوور قادر فەرەج،٢٠١٢:٤٩)لەگەڵ ئەوەشدا ئاسایە هەندێک لە کارەکتەرە لاوەکییەکان گەردوونی ڕۆمانەکە بەشێوەیەکی کات یان بە هەمیشەیی بەجێبهێڵن، بەڵام کارەکتەری سەرەکی ناکرێت بە تەنها ساتێکیش لە ڕووداو و گێڕانەوەکانی نێو چیرۆک و ڕۆمانەکان دابڕێت، چونکە هەموو ڕووداوەکان لە دەوری ئەو شاکەسە دەخوڵێنەوە.

هەروەها دەکرێت کارەکتەرەکان مرۆڤ نەبن، چونکە" مەرج نییە کارەکتەر تەنها مرۆڤ بێت، نووسەر وا هەیە بایەخ بە کەسێتی زیندوو دەدات(سەگ، کەو، پشیلە، کەتر) یان ڕووەک و درەخت و شتی بێگیان(الجماد)، وەکو درختێ بپەرستێ، یان پردێک، یان گیانەوەرێکی میتالۆژی کە بە مەبەستی دیاریکراو، تەوزیفیان بکات."(عەبدوڵڵا سەڕاج،٢٠٠٧:١٣) بە هەمان شێوە(حوسێن عارف)ی چیرۆکنووس جەخت لەسەر ئەمە دەکاتەوە و دەڵێت"
هیچ چیرۆکێک بە کەسانێک نابێت، کە باسیان لێوە دەکات، بەڵام با پێشەکی ئەوە بڵێم مەبەست لە کەسان تەنها ئادەمیزاد نییە، بگرە هەموو گیاندارێک و بگرە بێگیانیش دەگرێتەوە، ئەگەرچی لە ئەنجامدا گیاندار و بێگیانیش بە پێوەندی لەگەڵ ئادەمیزادا باس دەکرێن. چونکە هیچ ئادەمییەکیش لە چێرۆکەکەدا لە ئارا نەبێت
خۆ ئەوەی باس لە گیاندار و بێگیانەکانی تر دەکا نووسەرەکەیە، هەر ئادەمییە و هەر زادەی بیر و هۆش و نەستی و هەستی ئەوە، دادەڕێژێتە سەر کاغەزی سپی و دەبێ بەو چێرۆکە."(حسێن عارف،٢٠١١:٢٦٥)کەواتە ڕۆماننووس دەتوانێت گەڵێک تایبەتمەندی مرۆڤانەیان تێدا بەرجەستە بکات، بە شێوەیەک تایبەتمەندی ئەو ئاژەڵ و بونەوەرانە، لەگەڵ تایبەتمەندی مرۆڤدا بتوانێت شرۆڤە بکرێت و سەر لە خوێنەر نەشێوێنێت، بە نموونە؛ کە وتراو کەتر و کەروێشک خوێنەر بزانێت هێمایە بە قوربانی و بێدەسەڵاتبوون و کە وترا ڕێوی بزانرێت ئاماژەیە بە فێڵکردن و فریودان.

“بەشێوەیەکی گشتی، دەکرێ چەمکی کەسێتی لەوەدا کورت بکەینەوە، کە: بریتییە لە سەرجەم ئەو ڕەمەك و حەز و ئارەزوو و ڕەوشت و ڕەفتار و هەڵوێستە جیاجیایانەی کە لە ڕووی چۆنایەتی و چەندایەتییەوە بەشێوە ماددیی یان مەعنەوییەکەی، تاکەسی پێ دەناسرێتەوە، ئەمەش بە پێی جیاوازیی هەڵوێستە مرۆییەکان و بە پێی کات و شوێنەکان گۆڕانی بەسەردا دێت”(ئاری عوسمان خەیات،٢٠١٨:١٨)

کارەکتەرەکانی ڕۆمانەکە:

ڕۆمانی (ژنێک بەسەر مەنارەوە) یەکێکە لە بەرهەمە دیار و بەرچاوەکانی نووسەری ناوبراو. ڕووداوەکانی نێو ڕۆمانەکە، تەواو ڕەنگدانەوەی کۆمەڵگەی کوردین و بەشێکن لەو ستەم و نادادیانەی بەرانبەر بە ژن و ئاژەڵ دەکرێت. ڕۆمانەکە سێ کەسێتی سەرەکی لە خۆ دەگرێت، کە ئەمانەی خوارەوەن:

١.شادی: کەسێتی سەرەکی و پاڵەوانی ڕۆمانەکەیە و لە هەمان کاتدا قوربانییە، واتا لەسەرەتاوە ڕۆڵی قوربانی دەگێڕێت، چونکە لایەنە بەهرام خاڵەزاییەوە پەردەی کچینە لە دەست دەدات و پاشان بەهرام بێباکانە پشتی تێدەکات. لە قۆناغی دواتردا، لەبەر ئەوەی بەرانبەر بەو هێز و دەسەڵاتەی پیاو دەوەستێتەوە لە کۆمەڵگەدا، کە هەموویان دەیانەوێت ئەو منارە بروخێنن، وەک پاڵەوانێک دەردەکەوێت.

٢.بەهرام: خاڵەزای شادییە و وێنەی نێری بێباک و هەوەسبازی نێو کۆمەڵگەی کوردییە. بەهرام دوای ئەوەی شادی لە کچەوە دەکات بە ژن، بەهۆی هەڵەیەکی هەرزەکارییەوە، کە دووچاری هەردووکیان دەبێت، بێ ئەوەی گوێ بدات بەوەی کە نەمامێکی چاوەڕوانی ڕواندووە، لە خاکی پڕ وشکەڵان و قەیرانی سۆزدا بەجێدەهێڵێت و کۆچ دەکات بەرەو ئەوروپا. دوای ماوەیەک مانەوەی لە هاندەران، دەگەڕێتەوە، بەڵام پاش چی؟! هاتنەوەیەک کە تامی نامۆیی لێ دێت و تفی چاوەڕوانی لە دەمی ئەڤیندا دەمێکە وەکو کانییەکەی مردوو وشکی کردووە.

٣.هەمەر: پیاوێکی بە تەمەن و شۆڕشگێڕێکی جەربەزە و دەست بە چەکی سەردەمی خۆی بووە. بەڵام ئەم کەسێتییە، لە کۆندا ئەو کاتانەی لە شاخ بووە، ژەهرخوارد کراوە. ئەم پیاوە بەتەمەن دەکەوێتە داوی خۆشەویستی (شادی)یەوە، بەڵام خۆشەویستییەکی پاک و بێگەرد، هەربۆیە (هەمەر) نموونەی پیاو عاشق و ڕاستگۆ و نەهێنیپارێزە، چونکە ئەو دەمەی شادی ڕاستییەکانی بۆ ڕوون دەکات و پێ دەڵێت ئەو کچ نییە و ژنە, سەرەڕای ئەوەش هەر ڕازی دەبێت و ئامادەییە

هاوسەرگیری لەگەڵدا بکات.

٥. پەری: ئەم کەسێتییە، خوشکی بچووکی (شادی)یە و کەمترین ڕۆڵی هەیە، لە چاو کەسێتییەکانی تر. زۆرتر لە سەرەتای ڕۆمانەکەدا دەردەکەوێت.

کورتەی ڕۆمانەکە:

کچێک بە ناوی (شادی)یەوە بەهۆی هەڵەیەکی سەردەمی هەرزەکارییەوە پەردەی کچێنی لە دەستدەدات و ئەوەی کەسەی کە پەردەی کچێنی پێ لە دەستداوە، (بەهرام)ی خاڵۆزایەتی و بە هەر هۆکارێک بێت، ئامادە نییە هاوسەرگیری بکات، پاش ئەم ڕووداوە، ئیتر (شادی) لە نێو دۆزەختێکی تەژی لە توانج و قسە بە هەڵبەستن و بوختان بۆ کردن بەڕێ دەکات، ژیانێک، کە مردن سەدکەڕەت لەو بە بەزەیتر و بەسۆزترە. (شادی) بە هەڵهاتن لەو برینە هەمیشەیی و نەبڕاوەکەی، جار ناجارێک بە بیانووی میزپێکردنەوە دەستی (پەری) خوشکی دەگرت و لە چۆڵاونێیەکدا، تێر دەگریا و بەزەیی بە چارەنووسی خۆی دەهاتەوە. هەروەها بە ناچاری بۆ ئەوەی هەندێک لە خەم و شکستەکانی بڕەوێنێتەوە، پەنای بردە بەر وێنەکێشان و وێنەی هەموو ئەو پەپوولە و باڵدارانەی دەکێشا، کە بە دەستی بەهرام و ڕاوچییەکانیتر ڕاو دەکران. هەر بۆیە هەندێکجار هونەر دەبێتە دەرچەیەک بۆ بەرەڵابوونی خەم و ئازارە پەنگخواردووەکانی مرۆڤی هونەرمەند؛ (شادی) هەمیشە وێنەی ئەو پەپوولە و مەلانەی دەکێشا و سوودی لە ئەزموونە ئازاراوییەکانی خۆی وەردەگرت و برینی خۆی لە نێو برینی باڵندە پێکراوەکان دەدۆزییەوە و دەیکردن بە تابلۆ.

دوای چەند ساڵێک مانەوە لە نێو گۆشەی تەنیایی و کولانەوەی دەروون و دادوبێدادی کپ و بێسروە و ناڵەی نەبیستراودا، دوای ئەو هەموو خولانەوە لە بۆشایی بێئومیدی و تاریکی چارەنووسدا، (هۆمەر) وەک فریشتییەکی ڕزگاکەر پێتی خۆشەویستی شۆڕ دەکات و (شادی) لە دۆڵی تاریکی و شکست و بێکەسیدا دەکێشنێتە سەرەوە و دەیگرێتە خۆی و بەڵێنی پێ دەدات، ئەم نهێنییە لە سینەیدا نقوم بکات بۆ هەتاهەتاییە. تاکە هۆکار وایکردبێت کە (هۆمەر) بە (شادی) ڕازی بێت و هاوسەرگیری لەگەڵدا بکات، خۆشەویستییە. هەر وەک هۆمەر خۆی دەڵێت: (عەفووم کە خودا شاهیدو خۆشەویستی ئەوەم پێ دەکات) لەسەردا، گەورەیی و مەزنی خۆشەویستی دەردەکەوێت، کە دەتوانێت مرۆڤك لە مردن و ئابڕووچوو ڕزگار بکات. (هۆمەر) کە پێشمەرگەیەکی دیرێنی سەردەمی شاخ بوو، کاتی خۆی ژهرخوارد کرا بوو، ئەم ژەهرە

کوشندەییە، بە تەواوی لە جەستەیدا بڵاوبوویەوە و پزیشکەکان، پێیان ڕاگەیاند بوو، کە چارەسەری نییە. پاش ماوەیەک (هۆمەر) دەمرێت و (شادی) بە تاقی تەنیا لەو حەسارە گەورەیەدا دەمێنێتەوە و شادی بەهێزیکی ژنانەوە، بەرانبەر ئەو هەموو ش□ق□ و دەوڵەت و دەسەڵاتەوە دەوستێتەوە و شەڕی ڕووخان و نەڕووخانی ئەو مەنارەییە دەکات، بەڵام لە کۆتاییدا، لەم شەڕەدا شکست دەهێنێت و دەکەوێتە ژێر زبر و زلە و زەنجیری نەیارەکانیی.

پێویستە ئەوەش زیاد بکەین، کە ڕۆماننووس لە کۆتایی ڕۆمانەکەیدا ئاماژەی بە ماوەی نووسینەکە کردووە، کە لە نێو ساڵانی(۲۰۰۵-۲۰۱۰) ڕۆمانەکەی نووسیوەتەوە، واتا ماوەی نووسینەکەی پێنج ساڵی خایاندووە.

قوربانی و قوربانیدانی کارەکتەرەکان لە (ڕۆمانی ژنێک بەسەر منارەوە):

قوربانیدان بەشێکی دانەبڕاو لە مێژووی کۆمەڵگەکانی جیهاندا، بە تایبەتی ئەو کۆمەڵگانەی کە قوربانی دەستی سەرکوتکردن و داگیرکاری بوونەتەوە، چونکە کۆمەڵە کەسانێک لەو کۆمەڵگەیانەدا، لوتبەلوتی ئەو داگیرکاریییە وەستاوەنەتەوە و قوربانییان داوە لە پێناویدا، لە ئەنجامدا هەم خۆیان دەکەنە قوربانی، هەم دەوروب□رییان، بەتایبەتی خێزانەکانیان، چونکە هەمیشە دژەشۆڕشەکان، بۆ توانەوەی شۆڕشەکان خێزانەکانی شۆڕشگ□□ر□کان وەکو قەڵغانێک بەکاردەهێنن.

جگە لەمەش، کۆمەڵێک نەریت و کلتووری چەوت و خراپ هەن لە نێو کۆمەڵگەدا، کە تاکی یاخی یان ئەو تاکەی خووی یاخیبوون لە گیانی دایە، هەوڵ دەدات، ئەو نەریتە خراپ و زیانبەخشە کاڵ بکاتەوە، کە زۆرێک لە تاکەکانی کۆمەڵگە لەسەری ڕێککو□تووە، جا لەم دۆخەدا تاکی یاخی هەڵوێست وەردەگرێت و دژی ئەو نەریتە دەوستێتەوە و بۆچوونەکانی دەردەبڕێت، لە بەرانبەر ئەم□ش□دا، لەبەر ئەوەی کۆمەڵگە ڕەزامەند نابن نەو بۆچوونانەی کە کەسی یاخی بە نێو کۆمەڵگەدا ب□□اوی دەکاتەوە، دووچاری سزای کۆمەڵگە دەبێتەوە و دەبێت بە قوربانی بۆچوونە جیاوازەکانی.

زۆرێک تاکەکانی کۆمەڵگەی کوردییدا، هەمیشە ڕۆڵی قوربانییان بینیوە، چ لە ژێر کاریگەری کۆمەڵگەدا، یان لە ژێر کاریگەری زبروزەنگی بێگانەدا بێت. لە هەندێک کۆمەڵگەدا، بێهێزی و بەهێزی ڕۆڵ دەبینێت لە قوربانیبوون، واتا ئەو کەسەی خاوەن پێگە و توانا

و هەژێکی کەم و لاواز بێت، دەکرێت لە بچووکترین دەرفەتدا بکرێت بە قوربانیی. لە کۆمەڵگەی ئێمەش، ژن بەهۆی ئەو پێگە لاوازەوە پێی دراوە، هەمیشە ڕۆڵی قوربانی بینیوە. (شادی)یش وەک هەندێک نموونەی قوربانی ژن دەردەکەوێت لە ڕۆمانەکەدا، چونکە هەمیشە وەک نەچیرێک سەیر دەکرێت لەلایەن نێرەکانەوە, بە تایبەتی ئەو دەمەی (هەمەر) لەسەر جەنگەیە و هاوڕێیانی سەردەمی شاخی دێنە سەردانی هەمەر و بە چاوێکی هەوەسبازانەوە لێی دەڕوانن، کەواتە (هەمەر) لەبەر لاوازبوونی پێگەکەی لە سەردەمی شاخ و شەڕەوە ژەهرخوار کراوە. هەروەها(بەهرام)یش بە خۆی قوربانی ئەو دۆخ سیاسییە بوو، کە لەو ماوەیەدا هاتە پێشەوە و بەهۆی بەدەسەڵاتی ونەبوونی توانایی گۆڕانکاری کۆچی کرد. بەشێوەیەکی گشتی دەتوانین قوربانییەکان لەم چەن خاڵەی خوارەوە ڕوون بکەینەوە:

١.ژن وەکو قوربانی:

“ژن وەکو یەکێک لەو بوونەوەرە کۆمەڵایەتییە گرنگانەی، کە بەدرێژایی مێژوو زیاتر لە پیاو جێگای مشتومڕە لە ڕووی جیاوازی و ڕۆڵە کۆمەڵایەتییەکان و لەلایەکەی دیکەش ئافرەت دەبێت پێکهاتەیەکەی جیاواز لە کۆمەڵ، لەوانە قەیرە کچ و بێوەژن، کە هەریەک لەوانە وێنەی جۆری تێڕامان و دیدی جیاوازی پێویستە، زیاتر لە پێکهاتە و توێژەکانی تری مرۆڤ”(هەڵمەت بایز ڕەسوول،١٩٩:٢٠١٢)
هەر لەبەر ئەم گرنگیدانەیە چەمکی فیمنیزم وەک چەمکێکی ڕزگارکەری ئافرەت خۆی ناساند و هاتە پێشەوە. ئەم چەمکە بە مەبەستی”جەختکردن لەسەر دیاردەی شوێنەواری بن دەستی ژن لە کۆمەڵگەدا و ئەو جیاوازییەی کە ژنان لە بەرژەوەندی خۆیان لەگەڵی بەرانبەر دەکرێتەوە. دەکرێ وا دابنێین کە تەواوی چەشنەکانی فیمینزم مەبەستی کەمکردنەوەی ئەو جیاوازیانەیە و لە ئاکامدا زاڵبوون بەسەریدا, خوازیاری گۆڕانکاری گەلێ لە سیستەمی کۆمەڵایەتی، ئابووری، ڕامیاری و کەلتووری دایە”(عەباس سالح عەبدوڵڵا،٤٦:٢٠٠٧)

لە ڕابردوودا تاڕادەیەک ژن لە کۆمەڵگەی کوردیدا ڕۆڵی قوربانی دەگێڕا.” چونکە ئێمە لەو باوەڕەداین، کە ژن لە کۆمەڵگەی کوردیدا ڕۆڵی نەرێنی هەیە، بەداخەوە ئەمەش بەهۆی کۆمەڵێ کاریگەری ناکوردییەوە, کە لە بنەڕەتدا لە شارستانییەت و گەلانی ترەوە سەرچاوەی گرتووە، دیارە ئەمەش بەهۆی هاوسێتی نێوان ئەو نەتەوانەیە”(د. بەدرخان السندي،١١٧،٢٠٠٢).دیارە (شادی)ش وەک قوربانی دەستی کۆمەڵگە و قوربانی دەستی خاڵۆزاکەی کە بە چێژ وئارەزوویەکی کاتی بە ژنی کرد، یەکێکە لە دیارترین کارەکتەرەکان

کە ڕۆڵی قوربانی بینیوە، (شادی) لەم ڕۆمانەدا، بە سێ قوناغدا تێپەڕیوە: کچێتی و ژنێتی و بێوەژنی. پێش ئەوەی پەردەی کچێنی لە دەستبدات لەلایەن (بەهرام) خاڵۆزاییەوە کرا بە ژن، هەروەها بە هاوسەرگیریکردن لەگەڵ هەمەر و پاش ماوەیەک لە مردنی هەمەر بێوەژن دەکەوێت. (شەرزاد حەسەن) لەم ڕۆمانەدا، دەیەوێت ئەوەمان پێبڵێت:(تەنها ئەوە نییە ئافرەتی کورد لە قۆناغێکی تەمەندا داماو و قوربانییە، بەڵکو دەکرێت لە هەموو قۆناغەکاندا ڕۆڵی قوربانی بگێڕێت). چونکە کۆمەڵگەی کوردی خاوەنی لەبارترین کەشوهەوایە بۆ دروستکردنی قوربانی و کەوتنە ژێر خۆڵوخاشاکی ئەوانی ترەوە.

٢.گەنج و لاو وەکو قوربانی:

“دیاردەی کۆچکردن یەکێکە لەو دیاردە دێرینانەی کە بە درێژایی سەدەکان لە کۆمەڵگا جۆراوجۆرەکانی مرۆڤایەتیدا لەگەڵ مرۆڤدا بەردەوام بووە. جۆرێکە لە چالاکی سروشتی مرۆڤ لە کۆنەوە و دەگەڕێتەوە بۆ چەندین هۆکار، لەوانە سیاسی، ئابووری ، هۆکاری ئایینی، ئاسایش، زانستی، یان بەهۆی ململانێی تائیفی، ئەو، لە کاتی کردەی تیرۆر، یان کەمکردنەوەی ئەمە، پەیوەندی بە هەڵاتن، ململانێ، شەڕ، کارەساتی سروشتی، دروستکراوی مرۆڤ، ستەم، ستەم و دڕندەیی هەیە.”(ا د جبار علی جمال الدین،٢٠٢١:١٦٥). زۆرجار دۆخێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی دێتە پێشەوە، وا لە گەنجان دەکات کۆچ بکەن بۆ دەرەوەی وڵات. (بەهرام)یش، قوربانی ئەو دۆخە ڕامیارییە بوو، کە لەو سەردەمدا هاتە پێشەوە و زۆرێک لە گەنجانی کورد ملیان نا بە ڕێگەی کۆچەوە و لە هەواری بێکەسی و نامۆیدا گیرسانەوە. کەواتە جگە لەوەی (بەهرام) (شادی) کردەتە قوربانی، لە هەمان کاتدا خۆی قوربانی ئەو باردۆخێک خراپتر بووە. ئەمەش بەڵگەی ئەوەیە زۆرێک لەو کەسانەی لە کۆمەڵگەی کوردییدا دەوربەرەکانیان دەکەن قوربانی، بەهۆی نائاگایی و ساویلکەییانەوە، بۆ نموونە لە بابەتی دوژمنداریدا ئەندامی خێزانێک دەکوژرێت بە هەر هۆکارێک بێت، ئەو خێزانەش لە تۆڵەکردنەوە خۆیاندا، ئەندامی خێزانەکەی تر دەکوژن، کە ڕەنگە هیچ پەیوەندی بەو تاوانەوە نەبێت.
ئەمەش ئەوە دەسەلمێنێت، کە پاڵنەری کۆمەڵایەتییەکان زیاتر کاریگەرییان لە بونیادنانی کەسێتی قوربانی هەیە، وەکو لە هۆکارە خودییەکان. بێگومان هەر دۆخە کۆمەڵایەتی و سیاسییە بووە، کە بەهرامی ناچار کردووە کۆچ بکات، نەک بە ئارەزوو و هەوەسی خۆی کۆچی کرد بێت.

٣. قوربانی دەستی شۆڕش:

کەم نووسەر هەیە وەک (شەرزاد حەسەن)لە دونیای نووسیندا ئەوەنە خۆڕاگر و بێباک بێت بەرانبەر بە سیاسییەکانی وڵاتەکەی و لێیان سڵ نەکاتەوە.وەکو نووسەر خۆی دەڵێت" هەمیشە وابووە کە نووسەری کورد لەبەردەم دەسەڵاتی سیاسیدا خۆی بچووک بینیتەوە، لەت و پەت بوونی هەر پابەستی عەقڵی خێلەکی یە، حیزبیش لەرێ هەمان پێکهاتەی خێڵە، ڕۆشنبیری نەیوێراوە بە تەنها لە دەرەوەی خێڵ بە تەنیا لەسەر پێی خۆی بوەستێ، هەمیشە لەبەردەم سیاسی دا پاشکۆ و شەرمن بووە"(هیوا قادر،٢٠٠٢:٣٣)

شۆڕش لە ئاستی نەتەوەیی و ڕامیاریدا، ڕابوونێکە یان هەستانێکە کە بەرانبەر بە دەسەڵاتێکی داگیرکەر یان دەسەڵاتێکی خۆسەپێن دەیکەن. ئەو کەسانەی کە شۆڕش دەکەن، پێیان دەوترێت شۆڕشگێر، لە هەمان کاتدا قوربانیدەرن، چونکە قوربانی دەدەن لە پێناو ئازادییەک کە پێویست بە کۆمەڵگە و نەتەوەکەیان هەبێت. لەم ڕۆمانەدا (هەمەر) وێنەی قوربانی نەتەوایەتی و دروشمە فریودەرکانی سەردەمی شاخ و شۆڕش و شکۆمەندی و شەڕەفە، چونکە ئەو هەر لەوێدا ژەهرخوار کراوە لە ڕاستیدا، ڕۆمانەکە بازنەیەکە لە دەوری قوربانی و قوربانیدا دەخولێتەوە، تەنانەت پەپوولە و مەلە کوژراوەکانیش قوربانی دەستی ڕاوکردنن و لە هەمان کاتدا، مەنارەکەش وەک شوێنەوارێک قوربانی دەستی ئەو پشتگوێخستن و نۆژەن نەکردنەوەیە، کە دووچار بێتەوە.

ئەنجامی توێژینەوەکە:

١.لە باسکردنی بابەتی یەکەمدا، گەیشتین بەو ئەنجامەی کە کارەکتەر ڕۆڵ و گرنگییەکی بە ئەندازەی هەیە لە بونیادی ڕۆماندا، بە جۆرێک هیچ ڕۆمانێک بەردەر نییە، لە بوونی کارەکتەر.

٢.لەم توێژینەوەدا، گەیشتین بەوەی بەهۆی ئەو ئەزموونە خراپەی ڕۆمانووس لەگەڵ کۆمەڵگەی کوردییدا هەیەتی و ڕەچاوی ژیانی پڕ ناهەمواری کردووە، تایبەتمەندییەکەی قوربانی داوەتە پاڵ سەرجەم کارەکتەرەکان.

-___________________

سەرچاوەکان:

١.هەردی حەسەن مولود، عماد شوکور محمود، ٢٠٢١، بنیاتی کارەکتەر لە چیرۆکی(کوتری سپی)ی فرات جەواهیری و ڕۆمانی(بووڤ کوێر)ی سادق هیدایەت، Journal of the University of Garmian 8 (1), 2021.

٢.عەونی ئەمین عومەر،٢٠١٥، بنیاتی کارەکتەر لە دوو ڕۆمانی (فەرهاد پیرباڵ) بە نموونەی(مولازم موحسین و شتی تریش)و(هۆتیل ئەوروپا) نامەی ماستەر، زانکۆی سەڵاحەدین، هەولێر.

٣.عەبدوڵڵا سەڕاج،٢٠٠٧، بەرەو ئاستانەی ڕۆمان و گۆشەنگیاکان،چاپی یەکەم دەزگا و پەخشی سەردەم، هەولێر.

٤.سەنگەر قادر شێخ محەمەدحاجی،٢٠٠٩، بنیاتی گێڕانەوە لە داستانی(مەم و زین)ی ئەحمەدی خانی و ڕۆمانی(شاری مۆسیقا سیپیەکان)ی بەختیار عەلی دا، چاپی یەکەم، دەزگای چاپی موکریانی، دهۆك.

٥.هیوا قادر،٢٠٠٢، «ئەو پیاوەی لە توڕەشیدا جوانە»گفتوگۆ لەگەڵ شێرزاد حەسەن، چاپی یەکەم گۆڤاری ڕەهەند، ستۆکهۆڵم.

٦.هەڵمەت بایز ڕەسووڵ،٢٠١٢، ڕەهەندی دەروونی لە چیرۆکەکانی شێرزاد حەسەندا،چاپی یەکەم، دەزگای چاپی موکریانی، هەولێر.

٧.سنوور قادر فەرەج، ٢٠١٢تەکنیک لە کۆمەڵە چیرۆکی گوڵی ڕەشی شێرزاد حەسەندا، نامەی ماستەر، زانکۆی سلێمانی.

٨.حس□□□ن عارف، ٢٠١١نووس□ینەکانم لە بواری ڕەخنە و لێکۆڵینەوەدا،چاپی یەکەم چاپخانەی ئاراس، هەولێر.

٩.شێرزاد حەسەن، ٢٠١٥، ژنێک بەسەر منارەوە، چاپی یەکەم چاپمەندی مانگ، بانە.

١٠.ئاری عوسمان خەیات،٢٠١٩، ڕوانگەی ڕەخنە و ڕوانینی تێوریی، هەولێر

سەرچاوە عەرەبییەکان

١. م.د. جبار علي جمال الدين، ٢٠٢١،الهجرة الدولية وآثارها على العراق،كلية العلوم السياسية/ جامعة الكوفة

٢.د.بدرخان سندي، ٢٠٠٢، المجتمع الكردي،مطبعە الاولى، منشورات ئاراس، هەولێر.

سەرچاوە فارسییەکان

١. مهسا کمارج، میثم مهاجر، ١٣٩٦شخصیت پردازی در داستان فرود،

فصلنامهی تخصصی تحلیل و نقد متون زبان و ادبیات فارسی.

٢.رضا براهنی،١٣٦٨،قصه نویسی، چاپ چهارم, تهران.